

Савицька С.

«Менеджмент бізнес-організацій», 2 курс

Сивульська Н.

к.е.н., доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ФІСКАЛЬНА СТІЙКІСТЬ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах глобальних трансформацій та тривалого воєнного стану в Україні забезпечення фінансової стійкості бюджетної системи стає критичним фактором збереження державної суб'єктності. Фінансова стійкість передбачає не лише здатність уряду виконувати свої боргові зобов'язання, а й спроможність фінансувати пріоритетні напрями розвитку без загрози довгостроковій платоспроможності держави.

Складна фінансова ситуація в країні зумовлена безпрецедентним дефіцитом бюджету: за підсумками 2025 року дефіцит зведеного бюджету досягнув рівня 1 659 млрд грн при доходах бюджету 4 338 млрд грн [1]. Пошук оптимального балансу між податковими надходженнями, зовнішньою допомогою та внутрішніми запозиченнями через ОВДП є ключовим викликом. Якщо до 2022 року частка податкових надходжень становила більше 81 % доходів зведеного бюджету, а кошти від закордонних країн та міжнародних організацій не перевищували 0,5 % доходів, то після 2022 року структура зведеного бюджету зазнала докорінних змін: частка податкових надходжень скоротилась до 52-61 %, а частка коштів від інших країн і міжнародних організацій сягнула рівня 13-22 % (з 1,3 млрд грн у 2021 році до 594,4 млрд грн у 2025 році) [2].

Серед ключових аспектів формування доходної частини бюджету в умовах воєнного стану доцільно виділити наступні:

✓ Трансформація бази оподаткування. Основними джерелами стали ПДВ та ПДФО. При цьому структура ПДФО змістилася в бік державного сектору через виплати військовослужбовцям. Варто зауважити, що наразі військовослужбовцям фактично компенсують цей податок з бюджету для підтримки їхнього рівня забезпечення.

✓ Критична роль зовнішнього фінансування. Розрив між доходами та видатками покривається переважно за рахунок міжнародної допомоги, що створює фінансову залежність від зовнішньополітичних чинників [5].

✓ Потенціал детінізації. Пріоритетним джерелом зміцнення фінансової стійкості є не підвищення податкових ставок, а розширення бази оподаткування через реформу митниці та адміністрування підакцизних товарів.

Сучасна структура видатків бюджету України характеризується жорсткою пріоритезацією, що зумовлена викликами національної безпеки:

✓ Домінування оборонного замовлення наразі є абсолютним: понад 60 % обсягу видатків зведеного бюджету спрямовується на сектор безпеки та оборони [2]. Це створює «ефект витіснення» для капітальних інвестицій, що в перспективі може сповільнити темпи відновлення. В умовах такого дефіциту ресурсів критичного значення набуває забезпечення прозорості: впровадження платформи DREAM дозволяє відстежувати кожен гривню на відновлення, а посилення ролі Рахункової палати

забезпечує жорсткий контроль за ефективністю цих витрат. Це необхідно не лише для звітності перед донорами, а й для зміцнення внутрішньої фінансової дисципліни [4].

✓ Фінансування соціальних програм, медицини та освіти залишається другим за пріоритетністю напрямом. На нашу думку, важливою умовою стійкості є перехід від моделі пасивного соціального утримання до активних програм підтримки ВПО та ветеранів, що сприятиме їх інтеграції в ринок праці.

✓ В умовах дефіциту ресурсів критичного значення набуває цифровізація контролю за видатками. Впровадження міжнародних стандартів аудиту використання коштів було необхідним не лише для гармонізації законів на шляху до євроінтеграції економіки, довіри інвесторів, прозорості ринку, а й для забезпечення високої якості аудиторських перевірок та формування довіри до фінансової звітності.

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що доволі значною загрозою фінансовій стійкості є високий ступінь залежності від зовнішньої кон'юнктури. Для мінімізації цих ризиків Україна має трансформувати податкову політику, фокусуючись не на збільшенні податкового навантаження, а на розширенні бази оподаткування через цифровізацію адміністрування та ліквідацію схем ухилення від сплати податків. Пріоритети видатків мають поступово зміщуватися від оперативного реагування на кризи до інвестицій у людський капітал та інноваційну інфраструктуру. Важливим механізмом є впровадження мультиплікаторів: кожна бюджетна гривня, витрачена на закупівлю озброєння у вітчизняного виробника, має працювати на розвиток суміжних галузей економіки та створення робочих місць.

Потрібно також впроваджувати досвід «стійких економік», опираючись на досвід країн, що розвивалися в умовах постійних безпекових загроз (зокрема, Південної Кореї та Ізраїлю), Головною умовою зміцнення фінансової позиції держави має стати поступове зниження частки зовнішнього фінансування через стимулювання внутрішньої економіки та розширення бази оподаткування без зростання податкового тиску [3]. Фінансова стійкість неможлива без високої довіри суспільства та міжнародних партнерів до державних інституцій. Тому ключовим механізмом втілення стійкості мають стати: посилення ролі Рахункової палати у контролі за ефективністю використання коштів, а також повна підзвітність бюджетних видатків через екосистему DREAM, що забезпечить прозорий цифровий шлях для кожного проекту відновлення та дозволить міжнародним партнерам та громадянам контролювати цільове використання коштів у реальному часі.

Література:

1. Виконання бюджету. *Open Budget* : веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2025&budgetType=CONSOLIDATED> (дата звернення: 12.05.2026).
2. Зведений бюджет. Мінфін: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/> (дата звернення: 12.05.2026).
3. Національна стратегія доходів до 2030 року. МФУ : веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy%202030.pdf> (дата звернення: 12.05.2026).
4. Радіонов Ю., Лупенко Ю. Фінансова безпека в умовах війни і в період повоєнного відновлення України. *Економіка України*. 2024. № 10 (755). С. 45-65. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.10.045>
5. Татарин Н. Б., Холост А. В. Аналіз впливу податків на бюджетну систему України в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. 2025. № 1(92). С. 34–41. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.01.034
6. DREAM – система управління публічними інвестиціями. DREAM : веб-сайт. URL: <https://dream.gov.ua/ua/about> (дата звернення: 12.05.2026).